

Jaunimo problematikos tyrimo rezultatai ir siūlymai, atsižvelgiant į šio tyrimo rezultatus bei esamos situacijos analizę

Vilnius 2025 m.

1. 2023 M. JAUNIMO PROBLEMATIKOS TYRIMO REZULTATAI, REZULTATŲ ANALIZĖ, KITŲ TYRIMŲ DUOMENYS

1.1. Mokykla.

Pastebėta, kad mokinių, gebančių gerai ir labai gerai kontroliuoti įvykius dalis 2023 m. (35,5 proc.) yra reikšmingai sumažėjusi nuo 2020 m. (58 proc.). Taip pat nustatyta, kad kaimo vietovėse šis rodiklis yra geresnis (40,9 proc.), nei mieste (33,4 proc.). Tačiau dauguma moksleivių mano, kad jų mokyklos saugumo lygis padidėjo. 86,8% proc. moksleivių teigia, kad jie mokosi saugioje aplinkoje, dažniau kaimo vietovėse (tuo tarpu 2020 m. 100 proc. respondentų teigė, kad mokosi mokykloje, kurioje yra nedidelė rizika).

Mokinių besimokančių gerais ir labai gerais pažymiais (7,5 balo ir daugiau) dalis (64,1 proc.) yra reikšmingai didesnė, lyginant su 2020 m. tyrimo duomenimis (34,4), besimokančių dalis, gaudanti patenkinamus ir žemesnius įvertinimus (5,0 – 6,5 balo) praktiškai nepasikeitė. Pastebėtina, kad merginų moksleivių pažymių vidurkis yra reikšmingai aukštesnis (merginų, kurių vidurkis 7,5 balo ir daugiau dalis – 69 proc., vaikinų – 58,9 proc.). Tačiau pažymėtina, kad beveik dvigubai didesnė dalis kaime gyvenančių moksleivių turi patenkinamus ir žemesnius įvertinimus (38,1 proc.) nei mieste (20,3 proc.), daugiau kaime gyvenančių mokinių turi labai žemą vidurkį (5 balai ir mažesnę – 5,2 proc.).

Mokinių domėjimasis būsima profesija išlieka žemas ir palaipsniui krenta. Stipriai būsimąja profesija domisi 23,8 proc. mokinių (2020 m. – 24 proc., 2010 m. – 37 proc.), stipriai besidominčių būsima profesija dalis 2020 m. lyginant su 2010-2011 m. matavimu krito 13 proc. ir išliko panaši 2023 m. O mažai besidominčių būsima profesija dalis nuosekliai didėjo lyginant visų trijų matavimų duomenis, 2020 m. padidėjo 3 proc., o 2023 m. – 4,2 proc. Reikšmingai didesnė dalis mažiau besidominčių savo būsimąja profesija gyvena kaime (20,5 proc.), kiek mažesnė – mieste (13,3 proc.). 2020 m. tyrimo metu identifikuoti domėjimosi būsima profesija veiksniai iš dalies atsispindi ir 2023 m. tyrime – tie mokiniai, kurie labiau domisi būsima profesija, turi daugiau žmogiškojo kapitalo, tačiau mažiau socialinio kapitalo – mažiau dalyvauja pilietinėse veiklose, rečiau yra asociacijų nariai.

Remiantis 2023 m. jaunimo problematikos tyrimo rezultatais, yra reikšmingai išaugusi mokinių, ketinančių studijuoti užsienyje dalis (2023 m. – 37,7 proc., 2020 m. – 22,3 proc.), kaime gyvenančių mokinių dalis, norinčių studijuoti užsienyje (27,5 proc.) yra reikšmingai mažesnė nei mokinių, gyvenančių mieste (41,8 proc.). Tuo pačiu 2023 m. daugiau nei dvigubai išaugo mokinių dalis (40,9 proc.) kurie po studijų užsienyje planuoja grįžti į Lietuvą (2020 m. tokių buvo 16,1 proc.).

Mokinių aktyvumas yra reikšmingai sumažėjęs. Aukštam aktyvumo mokinių savivaldoje lygiui save priskiriančių mokinių 2023 m. sumažėjo beveik 3 kartus (22,1 proc.), lyginant su ankstesnių tyrimų rezultatais (2020 m. – 64 proc., 2010 m. – 58 proc.), daugiausia mokinių (71,9 proc.) save linkę priskirti vidutiniam aktyvumo lygiui. Tačiau svarbu pažymėti, kad žemam aktyvumo lygiui save priskiriančių mokinių dalis taip pat padidėjo 3 kartus: nuo 2 proc. (2020 m.) iki 6 proc. (2023 m.). Kaime gyvenančių moksleivių, kurie yra aukšto aktyvumo dalis yra kiek didesnė (25,4 proc.), nei mieste gyvenančių mokinių (20,2 proc.).

Apibendrinimas.

Nors dauguma mokinių mano, kad mokosi saugioje aplinkoje, yra reikšmingai sumažėjusi mokinių, gebančių gerai ir labai gerai kontroliuoti įvykius dalis. Rodiklis yra žymiai geresnis, lyginant su 2010-2011 m. ir 2020 m. duomenimis. Ir toliau krenta mokinių susidomėjimas būsimąja profesija ir specialybe. Išaugęs mokinių susidomėjimas studijomis užsienyje, tuo pačiu didesnė jaunimo dalis ketina po studijų užsienyje grįžti į Lietuvą.

1.2. Studijos.

Analizuojant tyrimo duomenis, pastebėta, kad 2023 m. dirbančių studentų dalis (33 proc.) sumažėjo lyginant su 2020 m. duomenimis (40,8 proc.) ir atitinka 2010-2011 m. užimtumo lygį.

2023 m. tyrimų rezultatai rodo mažėjančią jaunimo aktyvumą renkantis studijas. Nors jaunimo, aktyviai besidominčio būsimomis studijomis ir sąmoningai jas pasirenkančio dalis nuo nežymiai padidėjo nuo 16 proc. (2020 m.) iki 17,7 proc. (2023 m.), vis dėlto mažai besidominčių būsimomis studijomis dalis išaugo daugiau kaip 10 kartų – nuo 1,7 iki 12 proc., o didžiausią dalį studentų (70,3 proc.) sudaro vidutiniškai besidomintys būsimomis studijomis. Pagal amžiaus grupes 25 – 29 m. amžiaus grupė išsiskiria savo mažu susidomėjimu studijomis (27,6 proc.), tuo tarpu 15 – 19 m. amžiaus grupėje tokių 6 kartus mažiau (4,5 proc.). Merginų dalis, stipriai besidominti būsimomis studijomis (20,4 proc.) yra reikšmingai didesnė, nei vaikinių (14 proc.), o mieste gyvenančio jaunimo dalis (19,5 proc.) reikšmingai didesnė, nei kaime gyvenančio jaunimo (12,5 proc.).

Analizuojant 2023 m. duomenis buvo nustatyta sąsaja tarp studijų pasirinkimo sąmoningumo ir žmogiškojo kapitalo – kuo asmuo turi daugiau žmogiškojo kapitalo (dažniau skaito knygas, eina į teatrą, skiria laiką hobiui), tuo studijos labiau atitinka asmens interesus. Šiame kontekste žmogiškasis kapitalas išreiškia asmens informuotumą apie įvairias studijų programas, jų skirtumus ir savo paties norus. Socialinis kapitalas (intensyvus bendravimas su draugais, socialinis palaikymas iš draugų) taip pat pozityviai veikia studijų pasirinkimo sąmoningumą.

Analizuojant 2023 metų tyrimų rezultatus, pastebėtas sustiprėjęs studijuojančių jaunuolių dėmesys tęstinėms studijoms, o ketinančių tęsti studijas jaunuolių dalis, palyginti su 2020 m., yra išaugusi. Ketinančių tęsti studijas kitoje srityje, užsienyje dalis 2023 m. išaugo kelis kartus: nuo 4 iki 27 proc., ketinančių tęsti studijas kitoje srityje, Lietuvoje – daugiau nei dvigubai: nuo 15,3 proc. iki 35,1 proc. Ketinančių tęsti studijas toje pačioje srityje užsienyje dalis išaugo daugiau, nei dvigubai: nuo 15,3 iki 35,4 proc., o ketinančių tęsti studijas toje pačioje srityje Lietuvoje – nuo 42 proc. iki 59,5 proc. Pastebėta, kad reikšmingai didesnė respondentų, gyvenančių kaimuose dalis, ketina tęsti studijas toje pačioje (47,7 proc.) ar kitoje srityje (40,9 proc.) užsienyje, nei respondentai gyvenantys mieste (atitinkamai – 31,1 proc. ir 23,2 proc.).

Galima išskirti dvi studentų grupes. Pirma – ketina studijas tęsti toje pačioje srityje Lietuvoje, ir antra – ketina studijas tęsti kitoje srityje Lietuvoje, toje pačioje, bet užsienyje, ir kitoje srityje užsienyje. Svarbu pažymėti, kad antros grupės tyrimo dalyvių atsakymai tarpusavyje koreliuoja: ketinantys studijas tęsti kitoje pačioje srityje Lietuvoje taip pat svarstė galimybes toliau studijuoti užsienyje tiek toje pačioje, tiek kitoje studijų srityje. Analizuojant duomenis, buvo nustatyta, kad antros grupės studentai turi mažiau žmogiškojo kapitalo, tačiau turi daugiau socialinio kapitalo (yra labiau patenkinti savo santykiais su draugais, dažniau bendrauja su draugais), mažiau dalyvauja pilietinėse akcijose, mažiau savanoriauja, ir pasižymi prastesne psichine ir fizine sveikata. Vadinasi, kad pirmos grupės studentai yra patenkinti savo studijų pasirinkimu ir planuoja savo karjerą studijuojamoje srityje, o antros grupės studentai yra mažiau užtikrinti dėl to, ką nori veikti gyvenime, todėl galvoja apie kitas studijų, karjeros ir gyvenimo alternatyvas tiek Lietuvoje, tiek užsienyje.

Vertinant studentų aktyvumo lygį studentų savivaldoje, pastebimas stiprėjantis vidutiniškas studentų aktyvumo lygis. Nors žemam aktyvumo lygiui save priskiriančių studentų dalis 2023 metais lyginant su 2020 m. sumažėjo nuo 12,5 iki 4,8 proc., vis dėlto, aukštam aktyvumo lygiui save priskiriančių studentų dalis taip pat sumažėjo nuo 15,3 proc. iki 8,1 proc., o ypač padidėjo vidutiniam aktyvumo lygiui save priskiriančių studentų dalis – nuo 72,2 iki 87,1 proc. Aukštesniu aktyvumu studentų savivaldoje pasižymi vyriausia: 25 – 29 m. grupė (17,2 proc.)

Apibendrinimas

Toliau nuosekliai mažėja studentų, aktyviai besidominčių būsimomis studijomis ir sąmoningai pasirenkančių jas dalis. Pastebima mažėjanti dirbančių studentų dalis iš visų studentų. Padidėjęs studentų susidomėjimas tęstinėmis studijomis, ypač – studijomis užsienyje. Pastebimas mažėjantis studentų aktyvumo lygis studentų savivaldoje.

1.3. Darbas.

Analizuojant 2023 m. tyrimo rezultatus, pastebima, kad lyginant su 2020 m. duomenimis, sumažėjo jaunimo verslumas. Turinčių savo verslą, užsiimančių individualia veikla ar dirbančių pagal verslo liudijimą dalis numažėjo nuo 34 iki 5 proc. Dar 2 proc. jaunų žmonių pristato save kaip ir samdomus darbuotojus ir tuo pačiu turinčius savo verslą.

Lyginant darbų pobūdį, nuo 2020 m. stebimos tokios pokyčių tendencijos: mažėja ir taip nedidelė dirbančiųjų dalis, dirbanti atsitiktinius darbus ir neoficialiai. Neliko dirbančių keliose darbovietėse ir dvigubai mažėjo papildomai uždarbiaujančių prie samdomo darbo. Nuo 60 iki 85 proc. išaugo dirbančių pilną darbo dieną skaičius, tuo tarpu dirbančių nepilną darbo dieną sumažėjo 18 procentinių punktų. Galimai tam įtakos turėjo pasunkėjęs darbo ir studijų derinimas.

Pastebėta, kad dirbančiųjų pagal įgytą specialybę rodiklis yra stipriai išaugęs – net 58,3% dirba pagal įgytą specialybę, tuo tarpu kai 2020 m. tokių buvo 31,1 proc., 2010 m. – 44,8 proc. Mieste gyvenantys jaunuoliai šiek tiek dažniau dirba pagal specialybę (60,8 proc.), nei gyvenantys kaime (52,3 proc.). Dažniausiai nurodytos priežastys, kodėl nedirbama pagal specialybę: neįdomus darbas arba respondentams nepavyko rasti darbo pagal įgytą specialybę. Beveik dvigubai didesnei daliai jaunuolių, gyvenančių kaimo vietovėse (38,2 proc.), darbas pagal įgytą specialybę yra neįdomus, nei gyvenantiems mieste (20,2 proc.). Tuo tarpu mieste gyvenantys jaunuoliai dvigubai dažniau pradeda dirbti ne pagal įgytą specialybę dar studijuodami (24,3 proc.) nei kaime (11,8 proc.). Reikšmingai daugiau vyrų (32,8 proc.) nei moterų (20,2 proc.) dirba ne pagal specialybę todėl, kad darbas pagal įgytą specialybę jiems neįdomus. Reikšmingai daugiau moterų (15,6 proc.) nei vyrų (9,5 proc.) neturi specialybės iš viso.

Vis dėlto, asmenų, kurių dabartinis darbas neatitinka jų įgyto išsilavinimo, yra beveik 2 kartus daugiau tarp dirbančių tyrimo dalyvių. Tai yra didelė problema, nes rodo, kad studijų ir profesinio rengimo sistemos nėra efektyvios – didelė dalis jaunimo dirba ne pagal įgytą specialybę.

Asmenys, kurie dirba pagal specialybę, pasižymi didesniu žmogiškuoju kapitalu (sąmoningesnis studijų pasirinkimas, įvairiapusiškas laisvalaikis). Taip pat šie asmenys turi daugiau socialinio kapitalo (geresni santykiai su draugais, dalyvauja pilietinėse akcijose). Tuo tarpu asmenys, kurių darbas neatitinka įgyto išsilavinimo, patiria stūmos veiksnius darbe ir kitos darbo ir gyvenimo alternatyvos jiems yra patrauklesnės, taip pat jie daugiau laiko praleidžia internete ir pasižymi prastesne fizine ir psichine sveikata.

Remiantis 2023 m. tyrimų rezultatais jaunuolių gerai gebančių kontroliuoti įvykius bei įveikti problemas darbe rodiklio lygis sumažėjo nuo 73,1 (2020 m.) iki 51,8 proc., atitinkamai padidėjo dalis jaunuolių vidutiniškai gebančių kontroliuoti įvykius bei įveikti problemas darbe.

2020 m. atlikto tyrimo duomenys rodė, kad problemos darbe tiesiogiai koreliuoja su psichinės ir fizinės sveikatos problemomis bei psichotropinių medžiagų (alkoholis, migdomieji) vartojimu siekiant nusiraminti. Be to, tyrimo rezultatai rodė, kad tie, kas susiduria su problemomis darbe ir negeba kontroliuoti įvykių darbe, jaučiasi nesaugūs šalyje, mažiau laisvi, mano, kad pilietinė veikla nėra palaikoma aplinkinių. 2023 m. atlikto tyrimo duomenų analizė atskleidė analogiškus rezultatus. Kuo mažiau asmuo kontroliuoja įvykius darbe ir negeba spręsti problemų, tuo prastesnės yra jo psichinė ir fizinė sveikata, tuo daugiau alkoholio vartoja.

Pastebėta, kad nuo 2020 m. šiek tiek padidėjo jaunų žmonių dalis (nuo 19,6 iki 24,6 proc.), ketinanti keisti darbo vietą. 2023 m. atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad asmens sprendimas keisti darbą yra daugiau mažiau racionalus: kitos darbo alternatyvos atrodo patrauklesnės; esamame darbe susiduriama su sunkumais ir emigracija yra patraukli. Kur kas didesnė miesto gyventojų dalis (66,4 proc.) nori keisti darbo vietą dėl didesnio darbo apmokėjimo, nei kaimo (38,6 proc.), reikšmingai didesnė dalis miesto gyventojų (61,2 proc.) keistų jį dėl karjeros perspektyvų. Tuo tarpu reikšmingai didesnė kaimo gyventojų dalis (38,6 proc.) norėtų įdomesnio darbo nei miesto (26,7 proc.).

2023 m. tyrimo duomenys rodo, kad svarbiausia darbo užsienyje paieškos priežastimi kaip ir 2010 ir 2020 m. tyrimų rezultatuose yra didesnis darbo užmokestis – taip nurodė 70,7 proc. respondentų ir tai yra ženklus padidėjimas lyginant su 2020 m. (42,2 proc.). Tačiau lyginant su ankstesniais tyrimais, pasikeitė kitos 2 pagrindinės priežastys: antrąją pagal svarbumą priežastimi nurodytas noras tobulinti kalbą – taip pažymėjo 31,7 proc., respondentų, ir jų skaičius išaugo daugiau kaip 3,5 karto, lyginant su 2020 m. Kitomis svarbiausiomis priežastimis įvardintas noras pakelti, geresnės darbo sąlygos (po 24,4 proc.). Darytina išvada, kad jaunimas darbo paieškas užsienyje vis labiau sieja ne tik su geresniu atlyginimu ir darbo sąlygomis, bet ir su tobulėjimu, pažinimu.

Per dešimt metų nedirbančių ir nesimokančiųjų grupėje dvigubai padidėjo niekada nedirbusio ir darbo neieškančio jaunimo dalis. Galima daryti prielaidą, kad padvigubėjo NEET jaunuolių dalis. Kalbant apie nedirbančių jaunuolių darbo paieškas, pastebėta, kad nuo 2020 m. daugiau nei dvigubai išaugo neaktyvių respondentų dalis (nuo 19 iki 39 proc.), kurie darbo apskritai neieško.

2020 m. atlikto tyrimo duomenų analizės rezultatai rodė, kad kuo jaunas asmuo ilgiau neturi darbo, tuo dažniau laisvalaikį leidžia prie kompiuterio. 2023 m. tyrimas išryškino naujas jaunimo, kuris nedirba ir nesimoko, savybes. Tyrimo rezultatų analizė rodo, kad kuo asmuo ilgiau nedirba, tuo jis mažiau pastangų deda darbo paieškai, be to, asmuo yra patenkintas savo laisvalaikiu ir neigiamai atsiliepią apie pilietiškumą. Nerimą kelia tai, kad nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai labiau nei dirbantys jaunuoliai yra linkę negatyviai atsiliepti apie pilietiškumą, tai rodo jų atsitraukimą ne tik iš darbo rinkos, bet taip pat nusišalinimą nuo bendrų piliečių, valstybės gyvenimo klausimų.

Lyginant tyrimų rezultatus, nedarbo priežastyse kardinalių pasikeitimų nenustatyta, tačiau pastebėta, kad 2020 m. smukusi 2023 m. vėl išaugo jaunų asmenų, kuriems nepavyksta rasti jokio darbo, dalis. Taip pat galima išskirti dvi tendencijas. Pirma, mažėja vaiko auginimo atostogose esančio jaunimo dalis. Antra, nedirbančių ir nesimokančių grupėje atlyginimo dydis įgauna vis didesnę reikšmę nedarbui, nuosekliai didėja asmenų nurodančių, kad nedirba, nes netenkina siūlomas darbo užmokestis.

Apibendrinimas

Sumažėjo jaunimo verslumas – padidėjo dalis jaunimo, save įvardinančių samdomais darbuotojais, tuo tarpu mažėja turinčių savo verslą ar dirbančių savisamdos principais. Sumažėjo dirbančių keliose darbovietėse, papildomai uždarbiaujančių dalis, padidėjo pilną darbo dieną dirbančių dalis, tačiau atsižvelgiant į sumažėjusią dirbančių studentų dalį, galima teigti, kad jaunimui vis sudėtingiau suderinti studijas ir darbą. Padidėjo dalis dirbančių pagal specialybę. Tik mažoji dalis respondentų domisi savo būsima profesija. Žymiai sumažėjo jaunuolių manančių, kad jie gerai geba kontroliuoti įvykius bei įveikti problemas darbe. Šiek tiek padidėjo jaunimo, norinčio keisti dabartinę darbo vietą dalis. Pagrindine priežastimi, dėl kurios jaunimas keičia darbą išlieka atlyginimas, tačiau antrąją svarbiausia priežastimi – karjeros perspektyvos, o trečiąją – geresnės sąlygos ugdyti vaikus. Jaunimas linkęs išvykti dirbti į užsienį dėl didesnio darbo užmokesčio, tačiau taip pat – noro tobulėti, išmokti kalbas, pakelti, geresnių darbo sąlygų. Auga jaunų bedarbių dalis, kurie niekada nedirbo, o neaktyvių jaunuolių, kurie neieško jokio darbo dalis padidėjo dvigubai. Nedarbantis jaunimas nurodo, kad nedirba, kadangi neranda apskritai jokio darbo, jų netenkina siūlomas darbo užmokestis arba darbo

popūdis. Didėja nedirbančių jaunuolių dalis, kurie dirbtų tik gerai apmokamą darbą (taip pat ir užsienyje) arba nenorėtų dirbti jokio.

1.4. Draugai

2020 m. buvo nustatyta, kad santykių su draugais kokybės rodiklis mokinių grupėje teigiamai koreliuoja su draugų skaičiumi, socialinių palaikymu iš draugų, dalyvavimu pilietinėse veiklose ir mokyklos savivaldoje. Galima teigti, kad tai aktyviai bendraujantis jaunimas. 2023 m. atlikto tyrimo duomenų analizė rodo, kad mokinių santykių su draugais kokybė ne tik koreliuoja su dalyvavimu pilietinėse veiklose, bet ir sveikesniu gyvenimo būdu (mažiau alkoholio, rūkymo, interneto) bei geresne fizine bei psichine sveikata.

Dirbančiųjų grupėje statistiškai reikšmingų koreliacinių ryšių 2020 m. atliktame jaunimo tyrime nebuvo rasta, tuo tarpu 2023 m. atlikto tyrimo duomenys rodo, kad dirbančio jaunimo grupėje santykių su draugais kokybė yra susijusi su pilietiškumu – dirbantieji, kurie savanoriauja ir teigiamai vertina pilietines veiklas, pasižymi geresne santykių su draugais kokybe ir atvirkščiai.

Nedirbančio ir nesimokančio jaunimo grupėje santykių su draugais kokybė koreliuoja su tuo, kaip pavyksta susirasti naujų draugų – kuo lengviau geba susirasti draugų, tuo geresnė santykių su draugais kokybė.

Studentų grupėje santykių su draugais kokybės rodiklis yra labiau „plokščias“, t. y. santykių su draugais kokybė yra įvairesnė nei kitose jaunimo grupėse. 2020 m. atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad draugai yra svarbūs laisvalaikiui (kuo geresni santykiai su draugais, tuo labiau yra patenkinti savo laisvalaikiu, tuo daugiau turi galimybių įdomiai leisti laisvalaikį) bei domėjimuisi politika (dažniau patys ar jų aplinkos žmonės domisi politika). Be to, buvo nustatyta, kad kuo geresni studentų santykiai su draugais, tuo daugiau laiko jie leidžia internete.

Daugiausia socialinio palaikymo iš draugų susilaukia dirbantieji, po jų studentai, mokiniai ir mažiausiai - nedirbantis ir nesimokantis jaunimas.

2020 m. tyrime buvo nustatyta, kad tai, kiek mokiniai gauna socialinio palaikymo iš savo draugų, siejasi su laisvalaikio įvairove, pilietiniu ir politiniu aktyvumu, sveikesniu gyvenimo būdu ir geresne psichologine bei fizine sveikata. 2023 m. tyrimo rezultatų analizė patvirtina dalį 2020 m. tyrimo rezultatų – mokiniai, kurie gauna daugiau socialinio palaikymo iš draugų, pasižymi įvairesniu laisvalaikiu, dalyvavimu pilietinėse veiklose ir jaunimo organizacijose.

Dirbančio jaunimo grupėje buvo nustatyta sąsaja tarp socialinio palaikymo iš draugų ir dalyvavimo pilietinėse veiklose.

Studentų grupėje buvo identifikuotos sąsajos tarp socialinio palaikymo iš draugų ir savanoriavimo bei geresnės fizinės bei psichinės sveikatos.

Kalbant apie nedirbantį ir nesimokantį jaunimą, buvo pastebėta, kad daugiau socialinio palaikymo iš draugų gauna tie jaunuoliai, kurių laisvalaikis yra įvairesnis, didesnę laiko dalį praleidžia internete ir pasižymi didesniu socialiniu palaikymu šeimoje. Internetu galima užsiimti įvairiais dalykais, pvz. naudojantis įvairiomis platformomis bendrauti, žaisti kompiuterinius žaidimus, žiūrėti filmus, tiesiog naršyti arba dirbti. Galima daryti prielaidą, kad šiuo atveju nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai internetą dažniau naudoja bendravimui

Apibendrinimas

Apie du trečdalius jaunimo nurodė, kad turi du ar daugiau draugų. Tačiau vis didėja jaunimo dalis, kuriems sudėtinga susirasti draugų. Santykių su draugais ir kokybė, draugų skaičius ir jų socialinis palaikymas skirtingoms jaunimo grupėms turi ne vienodą poveikį. Santykių su draugais kokybė reikšmingiausia yra mokinių ir studentų grupėms, nes šiose grupėse ji yra susijusi su didesniu rodiklių skaičiumi nei kitose dvejose grupėse. Savanoriaujantys(-vę) jaunuoliai geriau vertina santykių su

draugais kokybę visose grupėse išskyrus nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų grupę. Vadinasi, nedalyvavimas švietimo sistemoje ir darbo rinkoje neigiamai veikia socialinius ryšius ir pasitenkinimą jais.

Didesnis draugų skaičius ir draugų socialinis palaikymas yra svarbus apsauginis veiksnys nedirbantiems ir nesimokantiems jaunuoliams, nes jis leidžia nuspėti jų aktyvumą arba išitraukimą į kitas su darbu ir studijomis nesusijusias pilietines ir savanoriškas veiklas. Narystė NVO pozityviai veikia artimų draugų skaičių visose grupėse, išskyrus nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų.

1.5. Gyvenimo sąlygos

Užfiksuota tendencija, kad jauni žmonės darosi savarankiškesni. Jie vis rečiau gyvena su tėvais (2010 m. – 63 proc., 2020 m. – 49 proc., 2023 m. – 42 proc.). Nuo 2010 m. 2,5 karto (nuo 4 iki 10 proc.) kurie gyvena vieni, padvigubėjo jaunų žmonių (nuo 7 iki 14 proc.) dalis, gyvenanti su draugu(-e). Beveik keturi penktadaliai 14 – 19 m. amžiaus respondentų gyvena su tėvais, 20 – 24 m. grupėje tokių yra tik 27,9 proc., o 25 – 29 m. amžiaus grupėje – 14,7 proc., tuo tarpu 45,4 proc. tokių jaunuolių gyvena su savo šeima, 18,6 proc. – su draugu(-e). Kaime gyvenantys jaunuoliai linkę dažniau gyventi su tėvais, rečiau nuomojasi būstą.

Studentai, kurių savarankiškumo galimybės yra apribotos studijų, taip pat didžiąja dalimi gyvena su tėvais / globėjais ar nuomojasi būstą / gyvena bendrabutyje. Visgi galime pastebėti, kad 2020 metais su tėvais gyveno 37 procentai studentų, tuo tarpu 2023 m. – 26 procentai. Matome, kad studentų, gyvenančių su tėvais, skaičius mažėja ir jį galima sieti su didėjančiu finansiniu savarankiškumu – vis didesnė dalis studentų dirba.

Tuo tarpu dirbantieji, kurie gali visiškai užsitikrinti sau savarankiškumą, gyvena su savo šeima, vieni ar su drauge / draugu. Tačiau nemaža dalis dirbančiųjų gyvena ir su tėvais. Šiuo atveju tai nėra brandos ir savarankiškumo požymis. Visgi svarbu pažymėti, kad 2020 m. 22 proc. dirbančiųjų gyveno su tėvais, tuo tarpu 2023 m. tyrimo duomenys rodo, kad su tėvais gyvena 16 procentų dirbančio jaunimo.

Ryškų pokytį galime stebėti nedirbančio ir nesimokančio jaunimo grupėje. 2020 m. tyrimo duomenys rodė, kad 50 procentų nedirbančio ir nesimokančio jaunimo gyvena su tėvais, tuo tarpu 2023 m. jaunimo tyrimo duomenys rodo, kad jau tik 34 proc. nedirbančio ir nesimokančio jaunimo gyvena su tėvais, o beveik 60 procentų gyvena su savo šeima ar drauge / draugu. Šie duomenys leidžia daryti prielaidą, kad nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių grupė yra įvairi, gyvenantys savarankiškai nedirba laikinai, juos išlaiko partneriai arba galbūt dalis jų dirba nelegaliai.

Mažiausios pajamos yra mokinių grupėje. Mokiniai neturi savarankiško pajamų šaltinio ir priklauso nuo tėvų ir jiems tenka dalis tų pajamų, kurias gauna tėvai. Tačiau ir mokinių grupė yra įvairi – yra mažų, vidutinių ir didelių pajamų, tenkančių vienam šeimos nariui. Tai gali rodyti socialinės nelygybės didėjimo tendenciją.

Studentų pajamos ženkliai skiriasi nuo 2020 m. tyrimo duomenų. 2020 m. studentų pajamos buvo mažiausios (jų pagrindinė veikla yra studijos ir nekvalifikuotas darbas), tačiau 2023 m. taip nebėra.

Keisčiausiai šia prasme atrodo nedirbančio ir nesimokančio jaunimo pajamų situacija – šios jaunimo grupės pajamos yra mažesnės tik už dirbančio jaunimo grupės pajamas. Tuo tarpu 2020 m. jaunimo tyrimo duomenys rodė, kad šios jaunimo grupės pajamos yra mažiausios.

Per pastaruosius 13 metų nuo 13 iki 24,9 proc. padidėjo jaunų žmonių dalis gyvenanti nuomojamame būste, nuo 4,0 iki 7,1 proc. gyvenančių nuosavame būste, nuo 65 iki 49,3 proc. sumažėjo dalis, gyvenanti tėvų namuose. 25 – 29 m. amžiaus grupėje 28,5 proc. respondentų gyvena nuosavame ar bendros nuosavybės su sutuoktiniu(-e) būste, 27,9 proc. jį nuomojasi, 27 proc. gyvena pas tėvus.

20 – 24 m. amžiaus grupėje po 36,9 proc. respondentų būstą nuomojasi arba gyvena pas tėvus. 14 – 19 m. grupėje 4 iš 5 respondentų gyvena tėvų būste.

Nuo 2010 metų žymiai sumažėjo jaunų žmonių dalis (nuo 66 iki 45 proc.), gyvenanti iš tėvų paramos, truputį padidėjo (nuo 41 iki 46 proc.) dalis, gyvenanti iš savo uždarbio. 14-19 m. asmenų pagrindinis pajamų šaltinis - tėvų parama, 20-29 m. asmenų – darbo užmokestis.

Bendras paskolų skaičius nėra didelis: 83 proc. jaunų žmonių nėra pasiėmę jokios paskolos, tai yra truputį mažiau nei 2020 m. (87 proc.), nors beveik dešimtadalis planuoja paskolą imti. Mažiausia dalis neturinčių paskolos (75 proc.) – 25 – 29 m. amžiaus grupėje.

Pastebėta, kad apie pusę respondentų žino apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pirmojo būsto programą, tačiau tik maždaug ketvirtadalis (25,2%) jaunų žmonių ketina šia programa pasinaudoti. Geriausiai apie programą yra informuotas dirbantis jaunimas. Tai atitinka ir 2020 m. tyrimo duomenis. Greičiausiai tai susiję su asmens branda – tie, kas turi aiškesnį gyvenimo planą, aiškiau žino, ko nori gyvenime, ir to siekia, natūralu, kad domisi nuosavo būsto įsigijimo galimybėmis, dirba, mažiau užsiima „savęs ieškojimais“ ir „eksperimentavimu“, yra labiau socialiai integruoti. 2023 m. tyrimas atskleidė, kad apie programą geriau žino tie dirbantieji, kurie turi stabilų darbą ir neieško alternatyvų. Taip pat apie programą geriau žino nevyriausybiniams organizacijoms priklausantys asmenys. Tuo tarpu ženkliai mažiau nedirbančio ir nesimokančio jaunimo žino apie pirmo būsto programą. Remiantis 2020 m. tyrimo duomenimis, šios grupės žinojimo apie programą skirtumai buvo mažesni. Ieškant požymių, kuriais pasižymi daugiau apie programą žinantys studentai, buvo nustatyta, kad geriau apie programą žinantys studentai dažniau savanoriauja, mažiau laiko praleidžia internete, pasižymi geresne fizine ir psichine sveikata ir mažiau dirba.

Nustatyta, kad lyginant su 2020 m. tyrimo duomenimis, sumažėjo tiek turinčių savo verslą jaunų žmonių, tiek ir planuojančių jį turėti dalis, tuo tarpu neturinčių savo verslo dalis išaugo nuo 77 iki 89 proc.

Verslumą skatinančiose veiklose mokyklose teko dalyvauti vos 13,7% respondentų ir vos 33% respondentų žino apie šias veiklas. Apie verslumą skatinančias programas nieko nėra girdėję net 63,3 proc. 25 – 29 m. amžiaus grupės respondentų, tuo tarpu 14 – 19 m. grupėje – 46,3 proc., šiai grupei priklausančių daugiau nei dvigubai didesnė dalis dalyvavo šiose programose.

Apibendrinimas

Jauni žmonės vis rečiau gyvena su tėvais, linkę nuomotis būstą, gyventi su draugu (-e) arba savo šeima. Didėja jaunų žmonių dalis gyvenanti nuomajamame arba nuosavame būste. Žymiai sumažėjo jaunų žmonių dalis, gyvenanti iš tėvų paramos, padidėjo gyvenanti iš savo pajamų. Tik maždaug pusė respondentų žino pirmojo būsto programą, ir tik ketvirtadalis jaunų žmonių ketina šia programa pasinaudoti o beveik du trečdaliai – neketina. Apie ją dažniau žino neketinantys darbo keisti dirbantieji. Apie programą žinantys studentai dažniau savanoriauja, mažiau laiko praleidžia internete, pasižymi geresne fizine ir psichine sveikata ir rečiau dirba. Apie programą žinantys nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai yra vyresni, turi aukštesnį išsilavinimą ir turi vaikų.

Mažiau nei 14 proc. jaunimo dalyvavo verslumą skatinančiose programose ir tik trečdalis jaunų žmonių ką nors žino apie tokias programas.

Mokinių grupėje dideli vidutinių pajamų tenkančių vienam šeimos nariui skirtumai, rodo didėjančią socialinę nelygybę. Didėjo studentų bei nedirbančio ir nesimokančio jaunimo pajamos lyginant su 2020 metų duomenimis.

1.6. Dalyvavimas

Politinio-pilietinio aktyvumo rodiklis stabilizuojasi – nors aukšto politinio-pilietinio aktyvumo respondentų dalis palengva smunka nuo 7 proc. (2010 m.) iki 3 proc. (2023 m.), bet nuo 27 iki

34 proc. išaugo vidutinio politinio-pilietinio aktyvumo jaunuolių dalis, tuo tarpu didžiausia dalis respondentų (63 proc.) save priskiriančių žemam pilietiniam aktyvumui nepasikeitė.

Tyrimo rezultatai rodo, kad labiausiai aktyvūs politinė ir pilietinė prasme yra dirbantis jaunimas. Tuo tarpu mažiausiai aktyvūs politinė-pilietinė prasme yra mokiniai. Studentai ir niekur nesimokantis ir nedirbantis jaunimas pagal politinį-pilietinį aktyvumą yra tarp dirbančio jaunimo ir mokinių. 2023 m. tyrimo rezultatai atliepia 2020 m. tyrimo rezultatus.

Taip pat buvo siekiama nustatyti, kokiais specifiniais požymiais pasižymi politiškai-pilietišškai aktyvus jaunimas. Kalbant apie dirbančiuosius, pasireiškė *savanorystės ir išsilavinimo teigiamas poveikis pilietiniam ir politiniam dirbančio jaunimo aktyvumui – kuo asmuo yra labiau išsilavinęs, kuo jis turi didesnę savanoriavimo patirtį, tuo asmuo yra labiau politiškai-pilietišškai aktyvus*. 2020 m. buvo nustatyta, kad politiškai-pilietišškai aktyvūs studentai jaučiasi saugesni, laisvesni, pasižymi teigiamomis nuostatomis pilietinės veiklos atžvilgiu. 2023 m. tyrimas išryškino ir savanorystės vaidmenį – būtent *politiškai-pilietišškai aktyvesni yra tie studentai, kurie turi savanorystės patirtį*. Savanorystės vaidmuo taip pat pastebėtas ir tarp nedirbančio ir nesimokančio jaunimo – kuo asmuo turi didesnę savanoriavimo patirtį, tuo jis yra labiau politiškai-pilietišškai aktyvus.

2020 m. tyrimo metu buvo nustatyta sąsaja tarp dirbančio jaunimo aplinkos politinio aktyvumo ir jaunuolių verslumo. 2023 m. tyrime buvo identifikuotos sąsajos tarp jaunimo aplinkos politinio aktyvumo ir paties dirbančio jaunimo pilietinio aktyvumo – kuo aplinka aktyvesnė, tuo labiau pilietiškas yra asmuo. 2023 m. tyrimas rodo, kad *nedirbantis ir nesimokantis jaunimas, kurio aplinka yra labiau politiškai aktyvi, yra labiau pats politiškai ir pilietišškai aktyvesnis, daugiau savanoriauja, įvairiau praleidžia laisvalaikį*. Mokinių grupėje 2020 m. buvo nustatyta, kad aplinkos politinio aktyvumo rodiklis paveikia mokinių pilietiskumą labdaringumą, nuostatas pilietinės visuomenės atžvilgiu, laisvalaikio leidimo būdus, aplinkos socialinį palaikymą, būsimų studijų pasirinkimo sąmoningumą. 2023 m. tyrimas parodė labai panašias tendencijas – *mokiniai, kurių aplinka yra politiškai aktyvesnė, pasižymi pilietiniu aktyvumu, dalyvavimu asociacijų veikloje, pozityviu dalyvavimo asociacijose vertinimu, laisvalaikio įvairove, sąmoningesniu būsimų studijų pasirinkimu ir geresne fizine bei psichine sveikata*. Kalbant apie studentus, 2023 m. tyrimas atskleidė, kad *studentai, kurių aplinka yra politiškai aktyvesnė, daugiau dalyvauja pilietinėse veiklose, pasižymi laisvalaikio įvairove ir mažiau vartoja alkoholio*.

Lyginant su ankstesnių tyrimų duomenimis, jaunimo požiūrio į politiką negatyvumas yra sumažėjęs: aukštas negatyvumo lygis nuo 2020 m. sumažėjo beveik perpus: nuo 31 proc., iki 16 proc., bet vis tiek išlieka aukštesnis nei 2010-2011 m. tyrimo duomenimis (3 proc.). Žemiausias požiūrio į politiką negatyvumo rodiklis yra 14–19 m. amžiaus respondentų (18,3 proc.)

Pilietiskumo-labdaringumo rodiklio lygis yra išaugęs. Nors aukštai pilietiskumo-labdaringumo daliai save priskiriančių respondentų dalis beveik nepasikeitė, Vidutinio pilietiskumo-labdaringumo rodiklio dalis nuo 2020 m. padidėjo daugiau kaip 3 kartus – nuo 14 iki 43 proc., atitinkamai sumažėjo žemam pilietiskumo-labdaringumo rodikliui priskiriančių respondentų dalis.

Asociacijoms ir nevyriausybinėms organizacijoms priklauso 4% jaunuolių. Skaičius nuo 2020 m. paaugo, bet yra vis tiek žemesnis nei 2010-2011 m. tyrime (9 proc.).

Daugiausiai mažai pilietiški jaunuolių yra dirbančiųjų grupėje, tuo tarpu daugiausiai labai pilietiški jaunuolių yra studentų grupėje. 2023 m. buvo nustatyta, kad *pilietiški mokiniai turi geresnį socialinį kapitalą – daugiau sulaukia socialinio palaikymo iš suaugusiųjų šeimos narių ir yra labiau patenkinti santykiais su draugais, yra socialiai aktyvesni ir pasižymi įvairesniu laisvalaikio, jų aplinka yra labiau politiškai aktyvi ir šie mokiniai mažiau vartoja alkoholio*. Dirbančio jaunimo grupėje 2020 m. tyrime buvo nustatyta sąsaja tarp pilietinių nuostatų ir įvairesnio laisvalaikio. 2023

m. tyrimas patvirtino šią išvadą ir ***išryškino naujas teigiamas sąsajas tarp pilietinių nuostatų ir pilietinių veiklų, socialinio kapitalo, aplinkos politinio aktyvumo***. Be to, ***labiau pilietiški ir labdaringi dirbantys jaunuoliai mažiau laiko praleidžia internete ir pasižymi geresne psichine bei fizine sveikata***. 2020 m. tyrimas atskleidė sąsajas tarp laisvalaikio įvairovės ir studentų pilietiškumo labdaringumo nuostatų bei veiklų. 2023 m. tyrimas atskleidė ***teigiamas sąsajas tarp studentų pilietiškumo labdaringumo nuostatų ir socialinio kapitalo (pasitenkinimo draugais, tėvų palaikymo), pilietiškumo (savanoriavimo, pilietinių veiklų vertinimo), aplinkos politinio aktyvumo, laisvalaikio įvairovės ir mažesnio alkoholio vartojimo***. Nesimokančio ir nedirbančio jaunimo grupėje 2020 m. tyrime buvo nustatyta, kad pilietiškai aktyvesni jaunuoliai turi įvairesnį laisvalaikį ir labiau pilietiškai aktyvios yra merginos. 2023 m. tyrimas išryškino panašias sąsajų tendencijas kaip kitose grupėse – ***labiau pilietiški ir labdaringi nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai pasižymi geresniu socialiniu kapitalu (tėvų palaikymu), įvairesniu laisvalaikiu, didesniu aplinkos politiniu aktyvumu, geresne psichine bei fizine sveikata ir mažesniu alkoholio vartojimu***.

Pastebėta, kad aktyvumas dalyvaujant savanoriškoje veikloje šiais metais reikšmingai išaugo (iki 41,8%) po nuokryčio 2020 m. (17,1%), bet vis dar nepasiekė 2010-2011 m. lygio, kai į savanorišką veiklą kažkuriuo metu buvo įsitraukusi daugiau nei pusė respondentų (50,8%). Atkreipiamas dėmesys, kad 2020 m. rezultatams ir reikšmingam įsitraukimo į savanorišką veiklą sumažėjimui įtakos galėjo turėti pandeminis laikotarpis ir sumažėjusios tokio pobūdžio veiklų apimtys. 2023 m. tik maždaug pusė apklaustųjų įvardijo niekada nedalyvavę savanoriškoje veikloje. Moterys aktyviau dalyvauja savanoriškoje veikloje – nedalyvavusių savanoriškoje veikloje moterų (52,4 proc.) yra reikšmingai mažiau nei vyrų (64,2 proc.). Miesto gyventojai šiek tiek aktyviau dalyvauja savanoriškoje veikloje, nei kaimo – nedalyvavusio savanoriškoje veikloje jaunimo, gyvenančio mieste dalis – 56,5 proc., tuo tarpu kaime – 62,8 proc.

Didžioji dauguma (79,7%) jaunuolių vis dar nėra dalyvavę jokioje neformaliojo ugdymo veikloje.

Teigiamų nuostatų pilietinės visuomenės atžvilgiu rodiklis išliko daugmaž toks pats. Tačiau ženkliai daugiau respondentų turi išreikštas negatyvias nuostatas. Pvz. lyginant su 2020 m. tyrimu, jaunuolių, manančių kad tik silpni ir nevykėliai dalyvauja NVO veikloje dalis padidėjo nuo 8,7 iki 36,9 proc., manančių, kad žmonės, dalyvaujantys pilietinėse veiklose turi savanaudiškų interesų – nuo 21,5 iki 48,3 proc., tikinčių, kad žmonės, dalyvaujantys pilietinėse veiklose laikomi keistuoliais – nuo 27,7 proc., iki 42,9 proc.

Apibendrinimas

Aukšto politinio-pilietinio aktyvumo respondentų dalis jaunimo tarpe palengva mažėja nuo 2010 m., ypač žemas aktyvumas – 14 – 19 m. amžiaus grupėje, tą įtakoja ir nuolat mažėjantis aplinkos (draugų, tėvų, giminių) politinio-pilietinio aktyvumas. Stipriai padidėjo jaunų žmonių dalis, turinti neigiamas nuostatas pilietinėse veiklose dalyvaujančių žmonių atžvilgiu. Tačiau yra sumažėjęs neigiamas jaunimo požiūris į politiką, truputį padidėjęs pilietiškumo-labdaringumo rodiklis. Padidėjo jaunimo dalyvavimas savanoriškoje veikloje. Beveik keturi penktadaliai jaunuolių nėra dalyvavę jokioje neformaliojo ugdymo veikloje. Vis mažiau jaunimo priklauso neformalioms jaunimo grupėms.

Aplinka didžiausią įtaką turi mokiniams ir nedirbantiems bei nesimokantiems jaunuoliams, nes aplinkos politinio aktyvumo rodiklis paveikia daugiausia šių grupių gyvenimo aspektų. O mažiausią įtaką turi dirbantiesiems.

Politiškai aktyviausi dirbantieji, o mažiausiai aktyvūs – mokiniai. Politinis aktyvumas taip pat yra susijęs su išsilavinimu (kuo jis aukštesnis – tuo jauni žmonės aktyvesni) ir savanorystės patirtimis, (savanorystės patirčių turintys yra politiškai aktyvesni).

Mažiausiai pilietiškai aktyvių yra dirbančiųjų, o daugiausiai – studentų grupėje. Didesnis pilietinis aktyvumas yra susijęs su aplinkos politiniu aktyvumu visose jaunimo grupėse. Pilietiškai aktyvus jaunimas pasižymi didesne laisvalaikio leidimo formų įvairove. Pilietiškai aktyvus jaunimas, išskyrus dirbančiuosius, taip pat mažiau vartoja alkoholio. Jaunimo nedarbo atveju pilietinis aktyvumas veikia kaip apsauginis veiksnys nuo blogos fizinės ir psichologinės savijautos.

1.7. Įpročiai

Nustatyta, kad alkoholio suvartojimas yra sumažėjęs, lyginant su ankstesnių metų duomenimis. Respondentų, teigiančių, kad per pastaruosius 6 mėnesius nevartojo alkoholio nei karto arba nevartoja iš viso, dalis – 40 proc. yra reikšmingai didesnė nei 2020 m. (28 proc.) ir 2010 m. (23 proc.). Rečiausiai alkoholį vartoja arba visiškai jo nevartoja 14-19 m. respondentai (66 proc.), tuo tarpu 25 – 29 m. amžiaus grupėje tokių yra tik 13 proc. Du-keturis kartus per mėnesį dažniausiai (45%) vartoja 25-29 m. amžiaus respondentai. Tačiau priklausomybės nuo alkoholio rodiklis yra stipriai išaugęs – tik 50,7 proc. asmenų nepriklauso rizikos grupei (42,5 proc. – 25 – 29 m. amžiaus grupėje), tuo tarpu 2020 m. tokių asmenų buvo 88,1 proc. Nuolat didėja dalis asmenų, priklausančių didelės rizikos grupei ar jau turinčių priklausomybę (13,1 proc.), tuo tarpu 2020 m. tokių asmenų buvo 11,9, o 2010 m. – 1,6 proc. Kaimo vietovėse šiek tiek didesnė dalis (3,7 procentinio punkto) respondentų patenka į didelio pavojaus arba priklausomybės nuo alkoholio grupę.

Tyrimas parodo, kad *alkoholio vartojimas yra problematiškesnis nedirbančio ir nesimokančio jaunimo bei studentų grupėse*. O mažiausiai problematiškas yra tarp mokinių ir dirbančio jaunimo. *Kuo daugiau alkoholio vartoja studentai ir nesimokantys bei nedirbantys jaunuoliai, tuo mažesnė laisvalaikio įvairovė, pilietinis aktyvumas, politinis aktyvumas, rečiau savanoriauja, neigatyvesnis požiūris į pilietines veiklas, mažesnis socialinis kapitalas (draugystės santykiais), bei blogesnė psichinė ir fizinė sveikata. Dirbančio jaunimo grupėje intensyvesnis alkoholio vartojimas sietinas su mažesniu socialiniu aktyvumu (skurdesniu laisvalaikiu, daugiau laiko internete, mažiau savanoriavimo), problemomis darbe ir prastesne fizine ir psichine sveikata. Alkoholio vartojimo problemų turintys mokiniai yra mažiau socialiai aktyvūs (mažesnis politinis aktyvumas ir daugiau laiko praleidžiama internete), taip pat pasižymi prastesne fizine ir psichine sveikata bei daugiau rūko.*

Lyginant visų tyrimų respondentų santykį su narkotikų vartojimu, pastebėta, kad po narkotikus išbandžiusių asmenų prieaugio 2020 m., šiais metais rodiklis sumažėjo ir net 75% respondentų nėra išbandę ir nenorėtų bandyti narkotikų, kai 2020 m. tokių buvo 48 proc.

Nustatyta, kad rūkančių asmenų dalis po padidėjimo 2020 m. mažėja, kaip ir surūkomų cigarečių kiekis, bet vis dar nepasiekė 2010-2011 m. lygio. Nerūkančių jaunuolių dalis siekia 49 proc. (2020 m. – 34 proc.), dar 7 proc. jaunuolių metė rūkyti. Nerūkančių merginų (53 proc.) yra kiek daugiau, nei vaikinių (45 proc.). Didžiausia priklausomybę nuo tabako turi 25 – 29 m. amžiaus grupė – 6 ir daugiau cigarečių per dieną surūko 28 proc. respondentų.

Nustatyti ir pasikeitę interneto vartojimo įpročiai. Jaunimas daugiau laiko praleidžia internete. Nors 4,5 procentiniais punktais negu 2020 m. mažesnė dalis jaunimo praleidžia internete 5 valandas ir daugiau, bet 3-5 valandas internete praleidžia 7,3 procentinio punkto daugiau jaunuolių. Daugiausia laiko internete praleidžia 20 – 24 m. ir 25 – 29 m. amžiaus grupių atstovai, kurių dauguma (atitinkamai 56,1 ir 52,9 proc.) kasdien praleidžia internete ilgiau nei 3 valandas. 2024 m. atlikto [tarptautinio alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų Europos mokyklose \(ESPAD\) tyrimo](#) (toliau – ESPAD tyrimas) duomenimis, 74,2 % moksleivių visiškai ar iš dalies sutiko, kad praleidžia per daug laiko socialiniuose tinkluose – taip nurodė manantys 69,8 % vaikinių bei 78,6 % merginų. Visiškai sutinkančių, jog praleidžia per daug laiko žaisdami kompiuterinius žaidimus, yra 18,6 % respondentų, jog

sugenda nuotaika, jeigu negali leisti laiko žaisdami – 10,5 %, jog tėvai priekaištauja dėl žaidimų – 15,9 % respondentų. Visais trimis atvejais dažniau šiuos atsakymus nurodė vaikinai. 80,6 % visų tyrime dalyvavusių vaikinių ir 64,3 % merginų nurodė, kad žaidžia kompiuterinius žaidimus dienomis, kai reikia eiti į mokyklą, per pastarąsias 30 dienų.

Santykinai daugiausia laiko internete praleidžia nesimokantis ir nedirbantis jaunimas. Antroje vietoje pagal laiką praleidžiamą internete yra studentai, o santykinai mažiausiai – dirbantis jaunimas. 2023 m. jaunimo problematikos tyrimas parodė, kad *kuo daugiau laiko dirbantis jaunuolis praleidžia internete, tuo mažiau jis yra socialiai aktyvus (mažesnis pilietinis aktyvumas, mažiau savanoriauja), turi problemų su alkoholio vartojimu ir pasižymi prastesne fizine ir psichine sveikata*. 2023 m. tyrimas rodo, kad *mažiau laiko internete praleidžiantys mokiniai pasižymi laisvalaikio įvairove, turi mažiau žalingų įpročių (alkoholio vartojimas, rūkymas) ir pasižymi geresne fizine ir psichine sveikata*. 2023 m. tyrimas studentų grupėje išryškino laiko, praleidžiamo internete, ir fizinės bei psichinės sveikatos sąsają. N nedirbantis ir nesimokantis jaunimas daugiausiai laiko praleidžia internete. 2023 m. tyrimo duomenys rodo, kad *kuo daugiau laiko internete praleidžia nedirbantis ir nesimokantis jaunimas, tuo skurdesnis yra jo laisvalaikis, mažesnis socialinis tinklas, dažniau vartojamas alkoholis ir susiduriama su psichinės ir fizinės sveikatos problemomis*.

Kaip rodo ESPAD tyrimo rezultatai, iš pinigų per pastaruosius 12 mėnesių lošė beveik ketvirtadalis visų vaikinių (24,1 %) ir 4,2 % merginų. Lošimas iš pinigų beveik visose savivaldybėse (išskyrus Kupiškio rajoną) labiau domina vaikus.

Pastebėta, kad stipriai blogėja jaunimo fizinis aktyvumas. Daugiau nei pusė respondentų (55,5 proc.) teigia nesportuojantys iš viso, tuo tarpu 2020 m. tokių buvo 41 proc., o 2010 m. – 28,4 proc. Kiekvieną dieną sportuojančio jaunimo dalis sumažėjo 2,77 karto: nuo 13 proc. (2010 m.) iki 4,7 proc. (2023 m.). Mieste gyvenantys asmenys sportuoja daugiau nei kaime. Pastebėta, kad daugiausiai (67,9%) nesportuojančių nei karto per savaitę yra 25-29 m. amžiaus grupės respondentų, tuo tarpu 14-19 m. amžiaus grupėje tokių yra 42 proc., tačiau visos amžiaus grupės sportuoja per mažai. Pastebėta, kad mieste gyvenančio jaunimo fizinis aktyvumas kiek didesnis – 53,1 proc. mieste gyvenančių jaunuolių nesportuoja nei karto, tuo tarpu tokių jaunuolių dalis kaime – 61,5 proc. Blogesnę jaunimo fizinį aktyvumą rodo ir Higienos instituto 2024 m. atlikto [Mokyklinio amžiaus vaikų gyvenamosios rodiklių tyrimo](#) rezultatai: devintokų, kurie 5 ir daugiau dienų mankština ar sportuoja bent 60 minučių (skaičiuojant kartu su fizinio ugdymo pamokomis) dalis yra 37,9 proc.

Mažiausiai fiziškai aktyvus yra dirbantis jaunimas, tuo tarpu studentai ir mokiniai yra santykinai labiausiai fiziškai aktyvūs. Jaunimas, kuris nei mokosi, nei studijuoja yra per vidurį. Santykinai aukštesnis mokinių fizinis aktyvumas gali būti siejamas su fizinio lavinimo pamokomis, kurios vyksta kelis kartus per savaitę. 2023 m. tyrimas parodė, kad kuo dažniau mokinys sportuoja, tuo ilgesnė yra jo viena treniruotė. Studentų grupėje 2023 m. tyrimo rezultatai patvirtino sąsajas tarp sportavimo dažnumo ir laisvalaikio leidimo būdų įvairovės, bei kaip ir mokinių grupės atveju – fizinio aktyvumo dažnumo sąsają su fizinio aktyvumo trukme. Tos pačios sąsajos yra ir nedirbančio bei nesimokančio jaunimo grupėje.

Apibendrinimas

Užfiksuotos jaunimo įpročių pokyčių tendencijos. Mažas fizinis aktyvumas ir ilgas naršymas internete tampa šių dienų tikraisiais žalingais įpročiais, pranokstančiais rūkymą, narkotikų ar alkoholio vartojimą. Jaunimo tarpe yra šiek tiek sumažėjęs alkoholio, tabako gaminių, migdomųjų / raminamųjų vartojimas, didėja jaunimo dalis, nei karto nebandžiusi vartoti narkotikų. Tačiau jaunimas vis daugiau laiko praleidžia internete, mažėja jo fizinis aktyvumas – daugiau nei pusė jaunuolių teigia, kad iš viso nesportuoja.

2010-2011, 2020 ir 2023 metų tyrimo bangų duomenų lyginimas rodo, kad mažėjo jaunimo alkoholio, nežymiai, bet didėjo narkotikų vartojimas, padaugėjo narkotikus bandžiusiųjų ir norinčių pabandyti dalis. Alkoholio vartojimo problematiškumo rodiklis leidžia prognozuoti ilgesnį laiko, praleidžiamo internete trukmę, ir blogesnę fizinę bei psichologinę savijautą, mažesnę laisvalaikio įvairovę (mokiniais) ir sunkumus įveikiant problemas darbe (dirbantiesiems) ir mažesnę įsitraukimą į pilietines veiklas.

Nustatytas nuoseklus fizinio aktyvumo mažėjimas, tuo tarpu fizinis aktyvumas yra reikšmingas veiksnys padedantis palaikyti tiek fizinę ir psichinę sveikatą.

Stebimas neigiamos ilgo laiko praleidžiamo internete pasekmės. Jis neigiamai veikia fizinę ir psichinę sveikatą visoms jaunimo grupėms, didina alkoholio vartojimo tikimybę visoms grupėms, išskyrus studentus. Mažina laisvalaikio formų įvairovę mokiniams ir nedirbančiam, nesimokančiam jaunimui. Dirbančiųjų grupėje mažina pilietinį aktyvumą ir savanorystę.

1.8. Psichinė ir fizinė savijauta

Užfiksuota stipri psichinės ir fizinės savijautos prastėjimo tendencija. Pastebėta, kad jaunų žmonių psichinė savijauta yra itin suprastėjusi, lyginant su ankstesnių tyrimų duomenimis. Vos 34,7% jaunų žmonių turi gerą psichinę savijautą, tuo tarpu 2020 m. tokių buvo 92 proc., 2020 m. – 49,1 proc. Prasčiausia psichine sveikata pasižymi 20-24 m. amžiaus jaunuoliai (27,1 proc. psichinė savijauta yra gera). Tai sietina su intensyviomis studijomis, įėjimu į darbo rinką, asmeninio gyvenimo kūrimo pradžia. Pastebėta, kad moterų psichinė savijauta yra šiek tiek (2,6 proc. punkto) prastesnė nei vyrų, 4,1 procentinio punkto daugiau miesto gyventojų įvardina turintys gerą psichinę sveikatą, nei kaime gyvenantis jaunimas. Šiek tiek geresni yra 2024 m. Higienos instituto atliktame [Mokyklinio amžiaus vaikų gyvenamosios rodiklių tyrimo](#) rezultatų rodikliai – 59,1 proc. devintokų jaučiasi laimingi, 66,9 proc. savo sveikatą vertina kaip gerą ar labai gerą, tačiau pažymėtina, kad tai yra respondentų grupė, kurios rezultatai geresni ir Jaunimo problematikos tyrime.

Nustatyta, kad respondentų fizinė savijauta taip pat yra žymiai suprastėjusi ir prasčiausia, lyginant su ankstesnių metų duomenimis. Gera fizinė sveikatos būklė būdinga vos 44,6 proc. respondentų, tuo tarpu 2020 m. tokių buvo daugiau nei du trečdaliai, o 2010 m. – 59,4 proc. Vyrai taip pat šiek tiek dažniau (5,9 proc. punkto) nei moterys pasižymi gera fizine sveikata. Fizinės savijautos rodiklis 25-29 m. respondentų grupėje yra prasčiausias (39,7 proc. fizinė savijauta yra gera), tuo tarpu 14 – 19 m. grupėje daugiau kaip pusės respondentų fizinė sveikata yra gera. ***Santykinai geriausia yra dirbančiųjų fizinė ir psichinė sveikata, o prasčiausia – nesimokančio ir nedirbančio jaunimo.***

Mokinių grupėje 2023 m. tyrimas išryškino, kad ***mokiniai, kuriems būdinga geresnė fizinė ir psichinė sveikata, pasižymi laisvalaikio įvairove, geresniais santykiais su draugais, ir turi mažiau žalingų įpročių (alkoholio vartojimas, rūkymas) bei mažiau laiko praleidžia internete.*** Studentų grupėje 2023 m. jaunimo problematikos tyrimas parodė prastesnės psichinės ir fizinės sveikatos šaltinius – nepasitenkinimą esamomis studijomis, sunkumus įveikiant problemas darbe ir žalingus įpročius. ***Prastesnė psichinė ir fizinė sveikata pasižymintys studentai turėjo siauresnę socialinę tinklą bei skurdžiau leido laisvalaikį ir daugiau laiko praleido virtualioje erdvėje.*** Dirbančio jaunimo grupėje 2020 m. tyrimas parodė, kad blogesnė dirbančiųjų psichinė ir fizinė savijauta susijusi su sunkumais darbe, silpnais socialiniais ryšiais, žalingais įpročiais. 2023 m. tyrimas didžiąja dalimi patvirtina ankstesnio tyrimo išvadas – ***prastesnė fizinė ir psichinė sveikata pasižymintis jaunimas susiduria su sunkumais darbe, turi skurdesnį laisvalaikį, yra mažiau pilietiškai aktyvus (pilietinis aktyvumas, savanorystė, požiūris į pilietines veiklas), dažniau vartoja alkoholį ir daugiau laiko praleidžia internete.*** N nedirbančio ir nesimokančio jaunimo gretose psichinė ir fizinė sveikata 2020 m. tyrimo duomenimis buvo susijusi su žalingais įpročiais, negatyviu požiūriu į pilietines veiklas. 2023 m. tyrimas patvirtino

2020 m. tyrimo išvadas ir buvo identifikuotos papildomos sąsajos. ***Nedirbantis ir nesimokantis jaunimas, kuriam būdinga prastesnė fizinė ir psichinė sveikata, turi skurdesnį laisvalaikį, yra mažiau pilietiškai aktyvus, pasižymi negatyvesniu požiūriu į pilietines veiklas, yra labiau linkęs vartoti alkoholį ir daugiau laiko praleisti internete bei turi prastesnius santykius su šeimos nariais.***

Subjektyvus sveikatos vertinimas yra panašus kaip 2020 m. Beveik du trečdaliai respondentų jaučiasi labai gerai ir problemų su sveikata neturi. Šis subjektyvus rodiklis atrodo sunkiai suderinamas su fizinės savijautos rodikliu, kur geros fizinės sveikatos rodiklis būdingas mažiau nei pusei respondentų. Geriausiai jaučiasi jauniausia respondentų grupė. Vyrai šiek tiek dažniau jaučiasi labai gerai, tuo tarpu moterys dažniau (5,2 procentinio punkto) pamini turinčios trumpalaikių sveikatos sutrikimų. Pana

2023 m. tyrimas atskleidė, kad ***didesnio šeimos palaikymo sulaukia labiau pilietiškai aktyvūs, įvairesniais būdais leidžiantys laisvalaikį mokiniai.*** Nedirbančio ir nesimokančio jaunimo grupėje 2020 m. jaunimo problematikos tyrimas rodė, kad daugiau socialinio palaikymo iš šeimos narių gavo tie jaunuoliai, kurie pasižymėjo įvairesniu laisvalaikiu, buvo politiškai aktyvesni, teigiamai vertino politiką, mažiau vartojo alkoholio, pasižymėjo geresne fizine ir psichine sveikata. 2023 m. tyrimas išryškino labai panašias tendencijas - ***daugiau socialinio palaikymo sulaukiančio nedirbančio ir nesimokančio jaunimo įvairesnis laisvalaikis, geresni santykiai su draugais, didesnis dalyvavimas pilietinėje veikloje, geresnė psichinė ir fizinė sveikata ir mažiau problemų su alkoholiu. Dirbančiųjų grupėje socialinis šeimos palaikymas siejasi su laisvalaikio įvairove ir didesniu darbo stažu. Studentų grupėje daugiau socialinio palaikymo gauna tie studentai, kurių laisvalaikis įvairesnis ir jie pilietiškai aktyvesni.***

Pastebėta, kad bent vieną nemokamos pagalbos teikėją žino didžioji dalis (69%) respondentų. Geriausiai žinomos yra Vaikų linija ir Jaunimo linija. Didžiausia dalis žinančių šią liniją (73 proc.) yra 25 – 29 m. amžiaus grupėje. Moterys yra geriau informuotos apie Pagalbos moterims liniją bei šiek tiek geriau (4 procentiniais punktais) informuotos apie Jaunimo liniją. Miesto gyventojai yra labiau informuoti apie Pagalbos moterims liniją ir jaunimo sveikatos centrą poliklinikoje. Daugiausiai respondentų (2,8%) yra kreipęsi į Jaunimo pagalbos liniją.

Analizuojant fizinio ir/ar psichologinio smurto temą jaunimo tarpe, Jaunimo problematikos tyrime ši tema nebuvo išsamiai analizuojama. Tačiau Higienos instituto 2024 m. atlikto [Mokyklinio amžiaus vaikų gyvenamosios rodiklių tyrimo](#) rezultatai rodo, kad per paskutinius 2 mėnesius patyčias bent kartą patyrė trečdalis devintokų (32,9 proc.), patys tyčiojosi iš kitų – 26,7 proc. Mokinių dalis, kurie patyrė patyčias telefonu, internete ar soc. tinkluose per mėnesį dalis – 10,8 proc., tačiau patyčių patyčias bent kartą per metus siekia 22,8 proc. 76,2 proc. devintokų teigia, kad jaučiasi saugūs mokyklos aplinkoje. Kaip rodo [Higienos instituto atliktas Lietuvos vaikų sveikatos būklės pokyčių 2019-2023 m. tyrimo](#) rezultatai, besityčiojantys iš kitų vaikai taip pat, tikėtina, įsitraukia ir į kitas agresyvias ar rizikingas veiklas, kurios išlieka ir jiems suaugus. Pavyzdžiui, tokie mokiniai dažniau nei kiti turi alkoholio ir kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimo problemų, dažniau įsivelia į muštynes, užsiima vandalizmu bei itin anksti pradeda aktyvų lytinį gyvenimą. Užaugę jie dažniau baudžiami už kelių eismo taisyklių pažeidimus ar nusikalstamą veiką, taip pat tikėtina, kad jie gali tapti smurtautojais artimoje aplinkoje.

2023 m. tyrimo rezultatai atskleidė jaunimo grupių skirtumus pagal pirmųjų lytinių santykių amžių. Anksčiausiai lytinius santykius nurodė pradėję mokiniai (16 m.), o vėliausiai - nedirbantis ir nesimokantis jaunimas (~18 m.), studentai ir dirbantieji yra per vidurį (~17 m.). 2023 m. tyrimo duomenys rodo, kad vėliau lytinius santykius linkę pradėti geriau besimokantys ir labiau savo laisvalaikiu

patenkinti mokiniai. Studentų grupėje 2023 m. tyrime nustatyta, kad lytinius santykius anksčiau pradėjo tie studentai, kurie yra mažiau patenkinti studijomis, turi mažiau artimų draugų, jų aplinka yra mažiau politiškai aktyvi ir jie dažniau vartoja alkoholį

Apibendrinimas

Jaunų žmonių fizinė psichikos sveikata ir toliau prastėja. Prasčiausia psichikos sveikatos būklė yra 20 – 24 m. amžiaus grupėje, o fizinė sveikata – 25 – 29 m. amžiaus grupėje, tačiau subjektyvus sveikatos vertinimas rodo, kad du trečdaliai respondentų jaučiasi labai gerai ir problemų su sveikata neturi. Tyrimo rezultatai rodo, kad šiek tiek sustiprėjo šeimos narių socialinis palaikymas jaunuoliams. Daugiau nei du trečdaliai jaunuolių žino bent vieną nemokamos pagalbos teikėją. Sumažėjo jaunų žmonių, kurie pradeda santykius dar būdami nepilnamečiai dalis, tačiau pirmieji lytiniai santykiai pradunami vis ankstesniame amžiuje. Vis didesnis skaičius jaunų žmonių naudojami kontraceptinėmis priemonėmis. Pažymėtina, kad kaimo jaunimo psichikos sveikatos būklė yra pastebimai prastesnė nei miesto, jų šeimos socialinis palaikymas yra žemesnis, o ir dažniau pradeda lytinius santykius būdami nepilnamečiai.

Fizinė ir psichinė sveikata susijusi su daugiausia rodiklių. Labiausiai ji yra susijusi su laisvalaikio formų įvairove, žalingais įpročiais ir internete praleidžiamu laiku, kuo mažesnės šių rodiklių reikšmės, tuo blogesnė fizinė ir psichinė sveikata visose jaunimo grupėse. Geresnė fizinė ir psichologinė savijauta pasižymi daugiau draugų turintys studentai ir dirbantieji, geresnius santykius su draugais turintys mokiniai. Geresnė fizinė ir psichinė sveikata pasižymintys nedirbantys ir nesimokantys jaunuoliai įvairiau leidžia laisvalaikį, yra labiau pilietiškai aktyvūs, pasižymi pozityvesniu požiūriu į pilietines veiklas, yra mažiau linkę vartoti alkoholį ir mažiau laiko praleisti internete bei turi geresnius santykius su šeimos nariais.

Daugiau suaugusių šeimos narių socialinio palaikymo sulaukiantys pasižymi didesne laisvalaikio formų įvairove ir yra pilietiškai aktyvesni, išskyrus dirbančiųjų grupę. Šeimos narių socialinis palaikymas veikia kaip apsauginis veiksnys nedirbantiems ir nesimokantiems jaunuoliams, nes tik šioje grupėje jis mažina alkoholio vartojimo tikimybę ir gerina fizinę ir psichinę sveikatą.